

Strategie proměny sídliště Dubina

Pozorování vybraných míst veřejného prostoru na sídlišti Dubina, Ostrava

Závěrečná zpráva

Pozorování provedly a zprávu vypracovaly

Dr. Dawn Norris,

Ostravská univerzita
Katedra sociologie
dawn.norris@osu.cz

Dr. Nicole Horáková Hirschlerová

Ostravská univerzita
Katedra sociologie
nicole.horakova@osu.cz

Obsah

1	Manažerské shrnutí.....	3
2	Úvod.....	6
3	Metodologie	8
3.1	Měření kvality prostoru: Dvanáct kritérií kvality městského prostředí.....	8
3.2	Vytvořit inkluzivní prostředí: Sčítání podle pohlaví a věku	9
4	Výběr místa pozorování na Dubině	9
5	Pozorovací dny, denní doba, počasí a zvláštnosti.....	10
6	Výsledky pozorování	10
6.1	„Vstupní brána“ do sídliště od zastávky Antonína Poledníka („malý“ Albert).....	10
6.1.1	Popis prostoru	10
6.1.2	Měření kvality prostoru podle J. Gehla	11
6.2	Velká betonová plocha před prodejnou potravin Hruška.....	12
6.2.1	Popis prostoru	12
6.2.2	Měření kvality prostoru podle J. Gehla	14
6.3	Černý kůň/Áčko Music club + oblast kolem Charitního střediska Michala Magone (nízkoprahové zařízení pro děti) v blízkosti základní školy a mateřské školy V. Košaře	15
6.3.1	Popis prostoru	15
6.3.2	Měření kvality prostoru podle J. Gehla.....	17
6.4	Oblast kolem restaurace U Formana	20
6.4.1	Popis prostoru:	20
6.4.2	Měření kvality prostoru podle J. Gehla	21
7	Další výsledky pozorování.....	23
7.1	Vnímání panelového sídliště Dubina zvnějšku	23
7.2	Vnímání panelového sídliště Dubina v rámci ohniskových skupin	23
7.3	Dubina očima jejích obyvatel	24
7.4	Dubina očima neutrálních pozorovatelů	25
7.5	Segregovaný versus inkluzivní veřejný prostor	26
7.6	Uspořádání veřejného prostoru na Dubině	27
8	Literatura:	27

1 Manažerské shrnutí

VEŘEJNÝ PROSTOR

- 1. Silná segregace veřejného prostoru podle pohlaví a věku** – muži a mladí lidé dominují některým částem sídliště, zatímco senioři a ženy využívají veřejný prostor méně. Mladší ženy často jen postávají nebo procházejí, zatímco mladí muži aktivně využívají sportoviště a herní prvky.
 - **Doporučení: Vytvořit inkluzivní a proaktivní veřejný prostor**, který nabízí aktivity všem věkovým skupinám a zohlednit i rozdílné genderové zájmy.
- 2. Neudržovaný vzhled některých částí sídliště** – v mnoha veřejných prostorách je patrná zanedbanost a nedostatečná údržba, což přispívá k negativnímu vnímání Dubiny jak ze strany obyvatel, tak zvenčí.
 - **Doporučení: Lepší údržba a čistota** veřejného prostoru, aby se předešlo problémům s odpady a zanedbaným vzhledem (více menších odpadkových košů). Zajistit pravidelnou údržbu zelených ploch, laviček a chodníků. Zvážit deratizaci a efektivní systém pro odstraňování odpadků, aby se zabránilo problémům s hlodavci (resp. potkany) v častěji využívaných prostorách.
- 3. Absence centrálního prostoru nebo dominantního prvku** – chybí centrální prostor, který by sloužil jako jasné místo setkávání, orientační bod nebo estetický prvek, což snižuje přitažlivost veřejného prostoru. Zároveň je zřejmá **absence estetických a vizuálně přitažlivých prvků** v jiných částech sídliště. Prostor působí jednotvárně a postrádá dominantní prvky, které by z něj udělaly atraktivnější místo pro obyvatele i návštěvníky.
 - **Doporučení: Vytvořit výrazná estetická a orientační místa** – například centrální fontánu nebo umělecké objekty, které by prostor zatraktivnily a pomohly při orientaci obyvatel i návštěvníků. Architektonické a krajinářské architektonické zásahy do veřejného prostoru ve spolupráci s obyvateli Dubiny.
- 4. Nedostatek osvětlení a pocit nebezpečí v nočních hodinách** – v noci se některé části sídliště stávají nepřehlednými a lidé se zde necítí bezpečně. Obyvatelé mají obavy zejména z opuštěných a špatně osvětlených míst.
 - **Doporučení: Zlepšit osvětlení veřejných prostor** – zejména v noci na frekventovaných místech, která se večer stávají nepřehledná a působí nebezpečně. LED osvětlení chodníků s pohybovými čidly.
- 5. Nedostatek parkovacích míst na sídlišti** – neuspořádané plochy pro parkování a chodce. Divoce zaparkovaná auta na chodnících, na kraji vozovky a na zelených plochách snižují

estetický vzhled sídliště, a zároveň je proto plocha nepřehlednější a tím nebezpečnější pro chodce a hrající si děti, které mohou vběhnout mezi zaparkovaná auta.

- **Doporučení: Rozšířit parkovací možnosti na okraj sídliště, ne na úkor chodců.** Minimalizovat hluk a dopravní zátěž kolem klidových zón a přechodů. Zvážit doplnění živých plotů nebo zídek oddělujících veřejné zóny od rušnějších cest a parkovacích míst. Zavést parkovací systémy. Zachovat klidné zóny uvnitř sídliště.

6. **Nedostatečná ochrana před klimatickými vlivy** – veřejné prostory nemají přístřešky či stínící prvky, což snižuje jejich využitelnost v náročnějších klimatických podmínkách.

- **Doporučení: Vytvořit ochranu proti slunci a dešti ve veřejném prostoru.** Efektivní ochranu představují pergoly, markýzy, plachty a další vybavení. Variantou je umístění laviček tak, aby využívaly stín stromů.

KOMUNITNÍ ŽIVOT NA DUBINĚ

7. **Nedostatečné využití zelených ploch** – zelené plochy nejsou efektivně využívány. Chybí prvky, které by podpořily rekreaci nebo interakci obyvatel, jako jsou herní prvky nebo prostory pro pikniky a společné aktivity.

- **Doporučení: Rozšířit infrastrukturu pro rekreační a sportovní aktivity,** např. dětská hřiště, herní prvky a aktivity podporující fyzický pohyb pro různé věkové a genderové skupiny.

8. **Nedostatečné možnosti sezení a komunitního setkávání** – veřejný prostor má omezené možnosti sezení, což snižuje atraktivitu prostoru pro komunitní aktivity a neformální setkání.

- **Doporučení: Rozšířit možnosti sezení** – instalovat více laviček v klíčových místech s možnostmi pro konverzaci a setkávání, přidat komfortnější zóny k sezení s přístřešky proti povětrnostním vlivům. Umístit do veřejného prostoru lehátka, lavičky a další atraktivní možnosti sezení.

9. **Nedostatek komunitních prostor** – absence komunitního centra nebo prostor, kde by se obyvatelé mohli setkávat, posiluje pocit izolace a omezuje příležitosti pro komunitní aktivity, kulturní zážitky a společné trávení času.

- **Doporučení: Rozvíjet komunitní centra a místa pro neformální setkávání** s možnostmi bezplatného vstupu a bez nutnosti konzumace. **Posílit zapojení komunity do revitalizace** – organizovat společná setkání a diskuse, kde mohou obyvatelé Dubiny přispět svými návrhy a poznatky k dalším zlepšením. Vytvořit komunitní zahrady.

10. **Nedostatečná nabídka volnočasových aktivit pro seniory** – seniorům chybí místa pro setkávání a klidné zóny, kde by mohli trávit čas a konverzovat.
- **Doporučení: Rozšířit nabídku komunitních aktivit** s ohledem na všechny věkové skupiny – poskytnout možnosti pro seniory, rodiny s dětmi a mladé dospělé, čímž se podpoří sociální interakce a komunita. **Zaměřit se na multigenerační aktivity** a uspořádání prostor tak, aby byly vhodné pro obyvatele všech věkových skupin, což by podpořilo pocit soudržnosti a komunity.
11. **Nevyužitý potenciál pro sociální interakci a integraci** – chybí struktury a podpora, které by pomohly překonat předsudky a které by posílily pocit sounáležitosti mezi nově příchozími a dlouholetými obyvateli.
- **Doporučení: Rozšířit nabídku komunitních aktivit** s ohledem na všechny věkové, genderové a etnické skupiny – poskytnout možnosti pro seniory, rodiny s dětmi a mladé dospělé, čímž se podpoří sociální interakce a komunita.
12. **Problematické vnímání určité části obyvatel** – Romové a sociálně slabší obyvatelé jsou vnímáni jako problémová skupina. I když pozorování přímo nepotvrdila konkrétní problémy, negativní vnímání zůstává výrazné. **Vysoká fluktuace a změny ve složení obyvatelstva** – zejména dlouhodobí obyvatelé Dubiny vnímají změny ve složení komunity negativně, což podporuje pocit nejistoty a obavy o budoucnost sídliště.
- **Doporučení: Zaměřit se na multigenerační a multietnické aktivity** a uspořádání prostor tak, aby byly vhodné pro obyvatele všech věkových skupin, což by podpořilo pocit soudržnosti a komunity. Vytvořit komunitní centrum s proaktivním vedením (sociální pracovníci), které nabízí aktivity vedoucí k inkluzi různých skupin obyvatelstva.
13. **Potenciál Dubiny pro rozvoj a komunitní život** – i přes negativní vnímání má sídliště potenciál pro rozvoj díky velkorysým veřejným prostorům a ochotě velkého množství obyvatel podílet se na zlepšení podmínek.
14. **Zlepšit vnímání sídliště externími návštěvníky** – pozitivní komunikace o veřejném prostoru a vytvoření atraktivních prostor může vylepšit pověst Dubiny jako přátelského a bezpečného sídliště.

2 Úvod

Veřejný prostor je klíčovým prvkem městského prostředí, který zásadně ovlivňuje kvalitu života obyvatel. Přístupný a funkční veřejný prostor umožňuje sociální interakci, rekreaci i každodenní pohyb a nabízí prostor pro odpočinek a setkávání. Tento prostor hraje roli nejen ve fyzickém zdraví obyvatel, ale také v jejich psychickém pohodlí a pocitu sounáležitosti s komunitou. Na sídlišti Dubina v Ostravě je význam veřejného prostoru zvláště zřejmý. Jedná se o hustě osídlenou oblast, kde se místa pro panelovou zástavbu a místa pro zeleň neutvářela koncepčně a nejsou vzájemně sladěna tak, aby mohla fungovat jako kvalitní veřejný prostor. Pozorování veřejných míst na sídlišti Dubina je součástí projektu Strategie proměny sídliště Dubina, který probíhá pod vedením statutárního města Ostravy a je financován programem Interreg CENTRAL EUROPE¹. Cílem pozorování je zhodnotit kvalitu veřejného prostoru vybraných míst na sídlišti Dubina a sledovat, jak jsou tato místa obyvateli využívána s ohledem na jejich přístupnost, bezpečnost a příležitosti k trávení volného času. S využitím metodiky dánského architekta Jana Gehla, která je zaměřena na hodnocení kvality veřejného prostoru, jsme analyzovaly vybrané lokality a formulovaly doporučení pro jejich případné zlepšení.

Metodika Jana Gehla je založena na myšlence, že veřejný prostor by měl být přístupný a příjemný pro každého, ať už jde o různé věkové, genderové nebo etnické skupiny. Tento přístup klade důraz na potřebu podpory sociální interakce a inkluze a na vytváření prostoru, kde mohou lidé trávit čas nejen kvůli povinnostem, ale také pro radost z pobytu venku. Dvanáct kritérií kvality městského prostředí, které Gehl vyvinul, se zaměřuje na tři klíčové oblasti: **ochranu (protection)** například před dopravním hlukem či nebezpečím, **pohodlí (comfort)**, možnosti sezení, pohybu a přehlednost a **potěšení (enjoyment)**, estetická atraktivita a podpora sociálních kontaktů. Na základě těchto kritérií jsme hodnotily čtyři místa na Dubině: **vstupní bránu od zastávky Antonína Poledníka, velkou betonovou plochu před prodejnou Hruška, oblast kolem Áčko Music Clubu, restaurace Černý kůň a Charitního centra Michala Magone (nizkoprahové dětské centrum), a prostor kolem restaurace U Formana.**

Sídliště Dubina prošlo v posledních desetiletích výraznými změnami. Sociální skladba obyvatel se změnila, což s sebou přináší nové výzvy i určitou nejistotu mezi dlouholetými obyvateli. Ti často vnímají změny ve složení populace negativně a trápí je například

¹ Tento výzkum pro přípravu Strategie proměny sídliště Dubina se uskutečňuje v rámci projektu MECOG-CE, ident. č. CE0100032, který je spolufinancován prostřednictvím programu Interreg CENTRAL EUROPE.

zvýšená fluktuace obyvatel nebo příliv sociálně slabších vrstev, což vede k předsudkům a obavám o budoucnost sídliště.

Architektonicky Dubina nepředstavuje prostor s vysokou estetickou hodnotou – panelové budovy a betonové plochy působí jednotvárně a chybí zde dominantní prvek, který by prostor vizuálně sjednotil a zatraktivnil. Na druhé straně však sídliště nabízí výhody, jako je dobrá dopravní dostupnost díky blízkosti tramvajových a autobusových zastávek, a kvalitní základní infrastruktura. Navíc mezi obyvateli existuje ochota k zapojení se do komunitních aktivit a podílení se na rozvoji oblasti.

Pozorování jsme realizovaly během několika dnů v různou denní i noční dobu, abychom zjistily, jak jednotlivé prostory fungují v různých situacích. Sledovaly jsme, kdo a jakým způsobem daná místa využívá, jaké aktivity zde probíhají a jaký je celkový dojem z prostředí ve dne i v noci. Každá ze sledovaných lokalit vykazuje specifické znaky, výzvy i potenciál pro zlepšení, ať už jde o podporu bezpečnosti, zvýšení estetičnosti prostoru nebo zakomponování prvků, které by zatraktivnily veřejný prostor pro různé věkové skupiny. Výsledky pozorování odhalily klíčové aspekty, které mohou přispět k lepšímu vnímání sídliště Dubina jako místa pro život.

Výsledky naší studie jsou shrnuty v následujících kapitolách, ve kterých prezentujeme analýzy a doporučení pro zlepšení veřejných prostor na Dubině.

V Ostravě v listopadu 2024

Dawn Norris a Nicole Horáková Hirschlerová

3 Metodologie

Při pozorování jsme se rozhodly využít metodu dánského architekta Jana Gehla, který vypracoval detailní postup pro hodnocení veřejného prostoru i jeho užívání. Metodologie hodnocení veřejného prostoru podle Jana Gehla se zaměřuje na zkoumání, jak prostor ovlivňuje chování lidí a jak podporuje různé druhy aktivit. Gehlův přístup je založen na pozorování, měření a analýze lidské aktivity v prostoru s cílem pochopit, jak lidé prostor využívají, a posoudit jeho kvalitu. (Gehl: 2011)

1. **Pozorování a mapování aktivit:** Gehl využívá podrobné pozorování a mapování, aby zjistil, jak se lidé v prostoru pohybují a jaké aktivity tam vykonávají. Sleduje, kam a kudy lidé chodí, zastavují se, sedí nebo se setkávají, a analyzuje, jak různé fyzické prvky prostoru – jako jsou lavičky, zelené plochy nebo přístřešky – podporují či omezují tyto aktivity.

2. **Kategorizace aktivit:** Podle Gehla lze aktivity rozdělit do tří kategorií – nezbytné, volitelné a společenské – přičemž každá z nich má specifické požadavky na fyzické prostředí. Nezbytné aktivity probíhají téměř za každých podmínek, volitelné závisí na kvalitě prostředí a společenské aktivity vznikají díky interakci mezi lidmi a jsou podporovány přívětivým veřejným prostorem.

3. **Měření kvality prostoru:** Gehl se zaměřuje na měřitelné aspekty kvality, které ovlivňují pobytové aktivity, jako je bezpečnost, komfort, přístupnost a vizuální atraktivita. Hodnotí také aspekty, které lidem zpříjemňují trávení času, jako je přiměřené množství zeleně, možnost posezení, dostupnost stínu a ochrana před dopravním ruchem.

4. **Interakce a sociální kontakt:** Gehlova metodologie sleduje možnosti pro spontánní interakce a kontakty mezi lidmi, což je klíčové pro život veřejného prostoru. Sleduje, zda prostor přirozeně podporuje setkávání a sociální kontakty, čímž přispívá ke komunitnímu životu.

5. **Zpětná vazba a doporučení:** Na základě zjištěných dat Gehl formuluje doporučení pro zlepšení veřejného prostoru. Cílem jeho metodologie je vytvořit prostory, které jsou přívětivé, podporují sociální interakce a poskytují lidem příjemné prostředí pro rozmanité aktivity. Doporučení zahrnují změny v uspořádání prostoru, designu prvků a zakomponování vybavení, které podpoří využívání prostoru alepší jeho kvalitu pro všechny skupiny uživatelů.

3.1 Měření kvality prostoru: Dvanáct kritérií kvality městského prostředí

Během pozorování jsme se především soustředily na třetí bod (měření kvality prostoru) prostřednictvím formuláře **Dvanáct kritérií kvality městského prostředí** Jana Gehla. Tento

formulář slouží k hodnocení veřejného prostoru, přičemž se zaměřuje na jeho přívětivost pro obyvatele ve třech hlavních oblastech: ochrana, komfort a potěšení. Formulář umožňuje komplexní hodnocení veřejných prostor z kvantitativního a kvalitativního hlediska s ohledem na potřeby uživatelů a podporuje vytváření příjemného, bezpečného a živého městského prostředí.

Ochrana (Protection) zahrnuje aspekty bezpečnosti, zaměřuje se na ochranu uživatelů prostoru před dopravními riziky, zločinem a nepříznivým počasím.

Pohodlí (Comfort) se soustředí na pohodlí a snadný pohyb ve veřejném prostoru, včetně možnosti najít místo k sezení, mít přehled o prostoru a vést rozhovory v příjemném prostředí.

Potěšení (Enjoyment) se týká estetických a emocionálních kvalit prostoru, kde je důraz kladen na příjemné prostředí, lidské měřítko a podporu sociální interakce.

3.2 Vytvořit inkluzivní prostředí: Sčítání podle pohlaví a věku

Další nástroj, které jsme používaly při analýze veřejného prostoru, je formulář **Sčítání podle pohlaví a věku** (Gender Age Tally) Jana Gehla. Tento formulář slouží k systematickému pozorování a analýze demografického složení uživatelů daného prostoru. Sčítání osob podle pohlaví a věku umožňuje získat přehled o tom, zda je prostor přístupný a atraktivní pro všechny skupiny lidí (kvantitativní metoda). Díky tomu můžeme určit, jak různé demografické skupiny (muži, ženy, děti, senioři) využívají veřejné prostory. Je to nástroj, který pomáhá vytvořit inkluzivnější a rovnější prostředí pro všechny obyvatele.

4 Výběr místa pozorování na Dubině

Výběr míst, na nichž probíhalo pozorování, byl proveden podle různých kritérií. Byla zvolena místa, která byla ve focus groups označena jako „problémová“ nebo kritická a zaslouží si zvýšenou pozornost. Patří sem:

- „*Vstupní brána*“ do sídliště od zastávky Antonína Poledníka: náměstí před „malým“ Albertem.
- *Velká betonová plocha* před prodejnou potravin Hruška.
- *Černý kůň/Áčko Music club* + oblast kolem Charitního střediska Michala Magone (nizkoprahové zařízení pro děti a mládež) v blízkosti základní školy a mateřské školy na ulici V. Košare.
- A místo, které se nachází v jiné části sídliště a nebylo explicitně jmenováno v rámci focus groups: *Oblast kolem restaurace U Formana*.

5 Pozorovací dny, denní doba, počasí a zvláštnosti

Pozorování probíhala na čtyřech vybraných místech v různé dny a v různou denní dobu (přes den i večer). První pozorování proběhlo ve středu 23.10.2024 za teplého a slunečného počasí s teplotami kolem 18 °C, od cca 16:00 do 20:00 hod. Další pozorování se uskutečnilo v úterý 29.10.2024 dopoledne a ve středu 30.10.2024 odpoledne při teplotách kolem 15 °C a za oblačného počasí. Oba tyto pozorovací dny byly během podzimních prázdnin. Poslední den pozorování se konal v pátek večer 1.11.2024 od 21:00 hod. Jednalo se o víkend po Halloweenu. Foukal studený vítr, teploty byly kolem 9 °C.

6 Výsledky pozorování

6.1 „Vstupní brána“ do sídliště od zastávky Antonína Poledníka („malý“ Albert)

6.1.1 Popis prostoru

Pozorovaná oblast se nachází na okraji Dubiny poblíž tramvajové zastávky Antonína Poledníka, která je přístupná podchodem. Náměstí má obdélníkový tvar: jedna strana je ohraničena ulicí Jaromíra Matuška a čtyřproudou silnicí Horní s tramvajovými kolejemi mezi jízdními pruhy. Tramvajová zastávka je přístupná pouze podchodem, který také slouží k „přecházení“ pod silnicí na druhou stranu do městské části Bělský les.

Po výstupu z podchodu se po pravé straně nachází malá červená trafika. Jedná se o typický stánek z 80. let dvacátého století, který působí opotřebovaně. Dále napravo je nízká komerční budova, kde se nachází obchod s potravinami (Albert), pobočka České spořitelny (na straně k silnici) a malá kavárna v boční ulici. U vchodu do Alberta jsou dva prodejní stánky, které jsou využívány k prodeji během dne, jinak slouží obyvatelům k sezení. Na levé straně, vedle výstupu z podchodu, je další nízkopodlažní komerční komplex s italskou restaurací se zahrádkou a zastavárna. Levá strana obdélníkového náměstí je ohraničena čtyřmi malými zelenými plochami (stromy a keře) s betonovými obrubníky a třemi osmipatrovými bytovými bloky za nimi. Na levé straně se také nachází kulatá fontána s leštěnou kamennou koulí uprostřed. Fontána nebyla v provozu, chybělo zde sezení. Fontánu je snadné přehlédnout, nepůsobí jako dominantní prvek, má nízkou estetickou hodnotu a v celkové kompozici náměstí se ztrácí.

Na užší straně náměstí, naproti podchodu, vedou stromy lemované asfaltové cesty pro pěší na sídliště a k druhému pozorovacímu místu „Hruška“. Popsané obdélníkové náměstí slouží jako „vstupní brána“ na sídliště a je velmi rušné jak během dne, tak i v podvečer. Většina kolemjdoucích náměstím prochází, aby se dostala z tramvaje na sídliště nebo naopak. Mnoho lidí také využívá obchod s potravinami k nákupům cestou do práce nebo z práce. Na celém

náměstí jsou pouze dvě lavičky, naproti vchodu do Alberta a před zelenými plochami. Když jsme seděly na lavičce a pozorovaly, osoby sedící na vedlejší lavičce nás upozornily, že kolem našich nohou proběhla krysa. Že nás někdo upozornil, svědčí o silném smyslu pro komunitu.

Večerní osvětlení náměstí je dostatečné, ale mohlo by být propracovanější a pozvednout vzhled náměstí. Během našeho pozorování od 19:00 do 19:30 hod. jsme napočítaly 140 kolemjdoucích různých věkových skupin. Nejpočetnější skupinu tvořily ženy ve věku 25–64 let (35), které většinou nakupovaly v Albertu, následovala skupina mladých dospělých (29 mužů a 27 žen). Senioři se v tuto dobu venku téměř nevyskytovali; napočítaly jsme 11 osob (5 mužů a 6 žen).

6.1.2 Měření kvality prostoru podle J. Gehla

Shrnutí: Přestože tento prostor byl jedním z našich nejoblíbenějších aktivních míst během dne, večer působil méně bezpečně a více izolovaně od komunity. Nicméně by se z něj snadno dalo vytvořit centrální místo pro setkávání a shromažďování posílením osvětlení a instalací centrálně umístěných kulatých stolů s ochranou proti slunci, které by podpořily konverzaci.

Ochrana (Protection): Prostor je bezpečně vzdálen od silničního provozu. Ačkoli je obecně bezpečný, ve večerních hodinách se pocit bezpečí snižuje. Veřejné osvětlení je z hlediska počtu světel dostatečné, ale samotné osvětlení je slabé, takže stávající zelený prostor zaniká. Lidé se proměňují ve vznášejícími se stíny, což působí děsivým dojmem. Z podzemního výstupu od tramvajové stanice přichází prostřednictvím ozvěny silný hluk, který se mísí s dopravním hlukem z nedaleké silnice. Nevyskytly se zde žádné nepříjemné pachy ani prach atd. Několik procházejících mužů bylo zjevně opilých, i když nezpůsobovali žádné konkrétní problémy. Lidé vnímaní jako "Romové" byli hojně zastoupeni. Jak bylo zmíněno v rámci ohniskových skupin, ne-romští obyvatelé mohou početné zastoupení romské komunity ve veřejném prostoru vnímat jako potenciálně problémové.

Pohodlí (Comfort): K sezení jsou pouze 2 lavičky, ale ve tmě jsou obtížně viditelné a jsou na okraji prostoru. Nepodporují konverzaci. V oblasti kolem fontány není žádné sezení. Jediné možnosti sezení jsou komerční. Je zde velmi málo úkrytů, i když dva prodejní stánky nabízejí místo k stání, sezení a zdržení. Oblast je převážně funkční a nezdobená, ale ve dne je vstup do vnitrobloku příjemný, protože se otevírá na atraktivní diagonální chodníky a stromy. Ačkoli je zde spousta místa např. k proběhnutí, neexistuje vyhrazený prostor pro hraní/cvičení.

Potěšení (Enjoyment): Prostor je obecně dobře udržovaný a většina konstrukcí vypadá odolně. Lavičky jsou umístěny na přímém slunečním světle, bez úkrytu. Prostor nemá žádnou dominantu nebo estetické objekty.

Doporučení:

Tento vstupní prostor je pro mnoho lidí spojen s prvním dojmem z Dubiny. Je důležité, aby vypadal dobře a udal tón celému okolí. V aktuální podobě působí bezkonceptně a částečně zanedbaně. Utvvrzuje návštěvníky v negativní pověsti Dubiny.

- Rozvíjet oblast kolem kruhové fontány se sedadly a převisy, aby se podpořila jako přátelské komunitní místo pro setkávání a aby vytvářela pozitivní první dojem.
- Přidat více laviček. Přidat kruhové stoly s osvětlením v blízkosti fontány, aby se podpořila konverzace mezi obyvateli.
- Zavádět deratizaci a efektivní odstraňování odpadků, aby oblast nelákala hlodavce.
- Zjasnit stávající osvětlení.
- Přidat několik jednoduchých prvků dětského hřiště na okraje prostoru.

6.2 Velká betonová plocha před prodejnou potravin Hruška

6.2.1 Popis prostoru

Pozorovanou plochu charakterizuje velmi prostorné náměstí s malým dětským hřištěm (3 atrakce pro malé děti ve věku 2-5 let), tři lavičky vedle hřiště, velká plocha se třemi kamennými koulemi a stojanem na kola. Dlouhá strana náměstí je lemována stromy a zeleným pásem, za kterým je asfaltová cesta a tři výškové bytové domy. Na opačné delší straně náměstí se nachází malé "nákupní centrum", které je dominantou náměstí a ostře kontrastuje s okolními panelovými domy. Nákupní centrum je nízká budova, dřevěná, připomínající spíše vesnickou stavbu; působí zchátrale. Okna obrácená k náměstí jsou zakryta zelenou a oranžovou fólií, nelze vidět dovnitř. Vchod do prodejny Hruška je za hřištěm a je vcelku skrytý; na první pohled není zřejmé, že je prodejna otevřená. Samotný supermarket také působí neudržovaně, sortiment je velmi omezený, vybavení je staré, uprostřed malého supermarketu je otevřený prostor bez zboží. Je zde pult s čerstvým zbožím (uzeniny a sýry), samoobslužný pult s pečivem a regály s konzervami, jinými potravinami a několika drogistickými výrobky. Je zde jedna pokladna. Obchod je odpoledne rušný, zákazníci nepodnikají velké nákupy, spíše doplňují zásoby drobného zboží.

Pozorovaný veřejný prostor představuje centrální místo v rámci rezidenční oblasti a nabízí dostatek místa pro různé aktivity a pro různé věkové skupiny, například i pro komunitní centrum. Pěší cesta vedoucí podél náměstí je jednou z hlavních tras z tramvajové zastávky Antonína Poledníka do rezidenční oblasti a je hojně využívána.

Komerční prostor: Vlevo od prodejny Hruška za rohem se nachází lékárna Benu. V zadní části nákupního centra je večerka "Můj obchod" a restaurace/pivnice Assen Srub. Restaurace nabízí venkovní posezení a nedávno prošla rekonstrukcí. Před restaurací byla pozorována skupina kouřících mužů, pravděpodobně se jednalo o hosty.

Uspořádání veřejného prostoru: Náměstí je ohraničeno oplocenou mateřskou školou na jedné straně a zelenou plochou s malým, zdánlivě nefunkčním travnatým kopcem na druhé straně.

Osvětlení: Osvětlení náměstí je relativně slabé, se dvěma pouličními lampami osvětlujícími asfaltovou cestu a částí náměstí. Jedna lampa je umístěna v blízkosti hřiště, zatímco druhá se nachází na užší straně náměstí v blízkosti kamenných soch.

Chování obyvatel ve veřejném prostoru: Během sledovaného období (v odpoledních hodinách, za teplého počasí) bylo malé, ne příliš atraktivní hřiště využíváno 4 malými dětmi ve věku do čtyř let. Byly pod dohledem matek, otců nebo starších sourozenců. Dvě ze tří laviček u hřiště obsadily dvě ženy, které si povídaly. Jedna z žen doprovázela svou malou dceru, která si hrála na hřišti nebo jezdila na koloběžce na přilehlém velkém betonovém „náměstí“. Třetí lavičku jsme obsadily my pro účely našeho pozorování. Další primární zóny k sezení v této oblasti nejsou. Tři mladí dospělí (ve věku 15-24 let) byli na hřišti. Jedna mladá dospělá se starala o svou mladší sestru, druhý mladý dospělý byl její přítel a dělal jí společnost a připojil se k nim mladý muž z jednoho z okolních bytových domů, také známý/přítel. Dvě další ženy se setkaly na okraji náměstí u stromů, jedna z žen seděla na stojanu na kola, druhá stála vedle ní a doprovázel ji chlapec, pravděpodobně její syn, na kole. Mladší chlapani (5-14 let) využívali betonové „náměstí“ k jízdě na koloběžce a hraní fotbalu, ale ne příliš dlouho. Několik lidí přešlo přes „náměstí“ k vchodu do prodejny Hruška, většinou dospělí. Z našeho místa jsme nepozorovaly žádné seniory. Celkový počet lidí na náměstí byl 16 (během dne).

Dojem, který oblast vyvolává večer a za tmy, se výrazně liší od dojmu během dne. Nedostatečné osvětlení, žádná pohodlná místa k pobytu, veřejný prostor slouží převážně jako tranzitní zóna mezi tramvají, obchodem s potravinami nebo parkovištěm a vlastním bytem. Případně obyvatelé chodí na procházky se psy. Během doby pozorování (pátek večer, 21:00 – 21:30 hod., chladno, studený vítr) bylo venku 20 lidí a čtyři psi. Většina se pohybovala po asfaltových chodnících vedoucích na sídliště a k bytovému domu. Z těchto osob bylo 11 mužů (5 mladých dospělých + 6 dospělých) a 8 žen, z nichž 4 ženy venčily své psy. Čtyři muži stáli vzadu na náměstí před restaurací Srub a kouřili.

6.2.2 Měření kvality prostoru podle J. Gehla

Shrnutí: Pozorované náměstí, i když nabízí potenciál pro různé aktivity, postrádá několik klíčových prvků pro vytvoření skutečně atraktivního veřejného prostoru. Omezené možnosti sezení, absence stínu a nedostatek vymezených aktivních zón snižují jeho přitažlivost. Povrch náměstí není vhodný pro mnoho aktivit a celkový design postrádá soudržnost. Ačkoli obyvatelé využívají prostor pro sociální interakci a rekreaci, vylepšení pro zvýšení funkčnosti a atraktivity místa jsou nezbytná.

V noci působí přední část prostoru opuštěným dojmem a je vnímána jako méně bezpečná. V této centralizované oblasti není žádné vybavení, které by lákalo k trávení času v prostoru. Zadní část prostoru obsadila hojně navštěvovaná restaurace/pivnice, většina lidí je uvnitř. Oblast má však potenciál stát se velmi příjemným komunitním prostorem, kde se budou cítit vítáni všichni.

Nabízí totiž solidní základy pro zajímavé komunitní místo. Je centrální pro mnoho bytů a zahrnuje hřiště, obchod s potravinami, restauraci, lékárnu a další malé podniky. S lepší údržbou a zakomponováním nového vybavení by se prostor mohl stát atraktivním komunitním prostorem.

Ochrana (Protection): Klidný prostor, který je bezpečně vzdálen od silničního provozu; nevyskytují se zde nepříjemné pachy. Nabízí však minimální úkryt – pouze zchátralé převisy budovy Hruška, bez sezení – obyvatelé jsou vystavení větru a potenciálnímu prachu/nečistotám z asfaltu. Zdá se bezpečný a přátelský, pokud je obsazen lidmi. Dočasná nepřítomnost obyvatel ve večerních hodinách a v noci z něj dělá opuštěné a potenciálně nebezpečné místo, příhodné pro nežádoucí, problematické nebo nelegální aktivity. Přes den lze jen obtížně využívat tento nechráněný prostor, vystavený povětrnostním vlivům, pro hru nebo konverzaci.

Pohodlí (Comfort): Prostor je obecně přístupný a pohodlný. Rozbitý asfalt však charakterizuje mnoho trhlin, nerovností a spadaneho listí, což snižuje přístupnost plochy pro některé skupiny obyvatel (např. osoby se sníženou pohyblivostí, imobilní osoby). Prostor by mohl být lépe vybaven pro krátké pozastavení, a zároveň by mohl být lépe udržován. Místo k sezení nabízí několik laviček, které však mají nevhodnou opěru zad a jsou seskupeny pouze kolem hřiště. Obyvatelé je využívají ke krátkým rozhovorům. Na betonových blocích dále od hřiště si vytvořili vlastní sezení. Všechna sedadla jsou však na přímém slunci. Prostor je nezajímavý a – s výjimkou stromů – se jeví jako špinavý a neobydlený. Za centrum prostoru lze považovat prodejnu Hruška, která působí jako opuštěná a nevhodně udržovaná. Hřiště představuje vhodné místo pro hraní/cvičení, ale jeho rozloha je nevelká a je vhodné pouze pro děti ve věku 2-5 let.

Asfaltové náměstí nabízí příhodný prostor pro hru, ale je třeba jej přiměřeně udržovat a zlepšit výstavbou speciálního herního vybavení. Prostor je většinou využíván malými dětmi a dospělými; senioři pouze procházejí.

Potěšení (Enjoyment): Prostor je na pohled nezajímavý. Vybavení je ve špatném stavu a nenabízí přístřešek v případě nepříznivého počasí. Umístění chodníků a stromů ohraničuje prostor, takže je v lidském měřítku, ale v noci se lidé snadno ztrácejí na okraji tohoto mnohem tmavšího prostoru.

Doporučení:

- Zastřešit prostor, např. pergolami, umožňujícími využití veřejného prostoru v různých klimatických podmínkách (např. silné sluneční záření, vítr, déšť).
- Vybavit prostor přenosnými židlemi a lavičkami s pohodlnou opěrkou zad (vhodné i pro seniory).
- Lépe udržovat celý prostor, včetně komerční budovy (Hruška).
- Zakomponovat dekorativní středobod jako je fontána, vodní hřiště, a další dekorativní detaily.
- Vytvořit speciální herní vybavení na asfaltové ploše.
- Nabízet atraktivní využití prostoru různým věkovým skupinám (seniorské hřiště, deskové hry/šachy) a pohlavím (komunitní zahrady).
- Umístit na zemi LED osvětlení aktivované pohybem nebo světelnými podmínkami (ohraničí chodníky) a/nebo zesílit stávající světlo z lamp.
- Vyzdobit prostor, zejména během svátečních dní.
- Zvážit výstavbu komunitního centra (např. v komerční budově).

6.3 Černý kuň/Áčko Music club + oblast kolem Charitního střediska Michala Magone (nizkoprahové zařízení pro děti) v blízkosti základní školy a mateřské školy V. Košáře

6.3.1 Popis prostoru

Pozorovaná oblast může být rozdělena na několik částí s různými funkcemi a charakteristikami.

Při příchodu od prodejny Hruška jsme opustily bezautomobilovou zónu a ocitly jsme na silnici s chodníkem. Obyvatelé oblasti parkují svá auta na kraji silnice a využívají k parkování jakýkoli volný prostor. Automobilová doprava v pátek odpoledne však není příliš intenzivní, ani rušivá.

Komerční prostor (Černý kůň/Áčko Music club): Nízká komerční budova obklopená parkovacími místy působí jako ostrov. Na její úzké straně se nachází restaurace Černý kůň s terasou, která je v pátek odpoledne hojně navštěvovaná. Klientela je smíšená, převažují muži i ženy středního věku. Vlevo od restaurace se nachází oplocená základní škola s mateřskou školou. Mezi komerční budovou a školou vede pěší cesta. Zde se také nachází Áčko Music club, který byl v rámci ohniskové skupiny zmiňován v negativních souvislostech a který byl identifikován jako „problémové místo“. Zejména s ohledem na nevhodné umístění naproti škole/mateřské škole. Klub je otevřen od 20:00 do 5:00 hod., tj. mimo otevírací dobu školy. Pěší cesta je vybavena pouličním osvětlením i bezpečnostními kamerami. Asfaltová pěší cesta vede kolem budovy, na úzké straně je vchod do dvora; vstupní brána je rozbitá a ve dvoře stojí zaparkovaná auta. Nachází se zde studio bojových umění, které je však zavřené. Nakládací rampa vede k malému obchodu s potravinami, který inzeruje “otevřeno” neonovým nápisem. Jedná se o „typický“ vietnamský obchod s potravinami, v době pozorování bez zákazníků. Vedle obchodu s potravinami na nakládací rampě je zadní vchod do Áčko Music clubu. Probíhají zde stavební a rekonstrukční práce, prostor je prašný a hlučný.

Malý les jako improvizované místo setkávání: Na úzké straně komerční budovy s vchodem do dvora se naproti nachází malý lesík s pěšinou. Dva mladí muži sedí v lese na padlém kmeni stromu a pijí pivo; další si odnášejí z vietnamského obchodu s potravinami. Padlý kmen stromu vypadá, že je často využíván jako místo setkávání. Samotný les je světlý a nezdá se být během dne hrozný; slouží jako spojovací cesta mezi dvěma asfaltovými pěšinami. Pěšina ústí do cestičky, která vede podél plotu školního areálu a je na druhé straně lemována trávnikem.

Hřiště/sportovní hřiště a nízkoprahové zařízení pro děti: Na trávniku je skatepark, který využívají čtyři teenageři na koloběžkách. Vedle skateparku je několik silných kmenů stromů, na jednom z nich sedí muž a čte si. Trávník hraničí s basketbalovým hřištěm s košem; hřiště je ve špatném stavu a nevypadá atraktivně. Vedle basketbalového hřiště se nachází Charitní středisko, nízkoprahové zařízení pro děti, tj. jsou vítány všechny děti, které dodržují pravidla. Zařízení nabízí během podzimních prázdnin denní program aktivit (plavání, tvoření, halloweenská party). Zařízení se nachází na samém okraji sídliště Dubina; budova je složena z přízemí a prvního patra. Krátká cesta k budově Charitního střediska je nedostatečně osvětlena (jedna pouliční lampa). Cesta od Charitního střediska je lemována nízkými čtyřpodlažními panelovými domy, z nichž každý má v suterénu dvě garáže. Ulice Václava Košáře vede od Charitního střediska kolem restaurace Černý kůň a končí slepou ulicí s parkovacími místy za bytovými domy umístěnými na náměstí s prodejnou Hruška.

Celá pozorovaná oblast je využívána lidmi všech věkových kategorií. Převažují muži, kteří využívají veřejný prostor více: 4 teenageři ve skateparku, tři mladí muži pijící pivo v lese, dva mladí muži jdoucí pěšky, jeden kolemjdoucí se psem. Zaznamenáváme i obyvatele ve věkové kategorii nad 65 let: starší ženy venčící psy, muže sedící na terase restaurace Černý kůň. Během sledovaného období bylo v pozorované oblasti zaregistrováno celkem 30 lidí; většina z nich na terase restaurace.

V noci byla pozorovaná oblast téměř opuštěná. Na letní zahrádce restaurace Černý kůň postávali a kouřili dva muži, dvě ženy seděly u stolu a kouřily. Dva mladí muži stáli před Áčko Music clubem a kouřili. Vše probíhalo v poklidu. Kromě toho jsme zaznamenaly 6 dospělých mužů (jeden se psem) a 3 ženy. Většina z nich byla na cestě domů. Prostor byl tichý a spíše prázdný. V noci jsme nezpozorovaly žádnou nežádoucí nebo problematickou aktivitu.

6.3.2 Měření kvality prostoru podle J. Gehla

Shrnutí: Pozorovaná oblast je složena z několika částí. Oblast je bez odpadků, působí čistě, i když spíše neupraveně. Zelené plochy nemají přímou funkci, nejsou esteticky líbivé, ani udržované nebo lákající k setrvání. Zdá se, že les a zelené plochy vznikly spíše náhodou, než že byly plánovány zahradním architektem. Prostor je široce otevřený povětrnostním vlivům a řídké osídlený, což vyvolává dojem opuštěnosti a nižší bezpečnosti s potenciálním výskytem patologických jevů. Problémem je nedostatek nekomerčního sezení: místa, kde lidé sedí, jsou převážně improvizovaná a nelákají k pobytu. Přesto jsou místními obyvateli navštěvována a využívána.

Nejasné zaměření a různé způsoby využití tohoto prostoru přispívají k pocitu nepředvídatelnosti. Jednotlivé prvky jsou umístěny nevhodně (např. Charitní středisko), jsou nepřístupné (např. potraviny) nebo vyžadují údržbu a definované rekreační vybavení (např. oblast basketbalového hřiště a skatepark). Charitní středisko je situováno izolovaně na okraji sídliště, jako by nebylo zvláště významné nebo vítáno. Obecně se zdá, že celá oblast nemá jasný koncept a přímou funkci. Pokud má být tato oblast využívána pro rekreaci obyvatel (park), je třeba investovat do infrastruktury (sezení, osvětlení, estetické detaily), aby byla oblast atraktivní a potlačila image psího parku a hřiště pro hlučné skupiny. Aktuálně oblast využívají téměř výhradně muži.

Ačkoli jsme byly varovány místními obyvateli, že pozorovaný prostor je nebezpečný, nezaznamenaly jsme v noci výskyt problémových jevů. Přesto se po setmění náš pocit bezpečí snížil, protože celá oblast je spíše zanedbaná, široce otevřená povětrnostním vlivům a řídké

osídlená. Negativní pocit zesilovalo nedostatečné osvětlení mezi Áčko Music clubem a parkovištěm prodejny potravin, stejně jako v blízkosti skateparku. Nicméně jsme nepozorovaly žádné problémové situace nebo rizikové aktivity.

Ochrana (Protection): Oblast je bezpečně vzdálená od dopravního ruchu a s výjimkou hluku ze stavby v blízkosti prodejny potravin a v oblasti štěrkového parkoviště je relativně klidná. V rámci ohniskových skupin byl prostor označen jako problematický a potenciálně nebezpečný (pozorování tento předpoklad nepotvrdilo, a to ani v noční dobu). Při pozorování se prostor jevil jako bezpečný – osvětlení je dostatečné, prostor je monitorován bezpečnostními kamerami (u Áčko Music clubu) – ale otevřenost prostoru a nízký počet procházejících obyvatel může dojem nebezpečnosti vyvolávat.

Prostor je obecně čistý, s výjimkou oblasti parkoviště (odpadky pohozené na zemi atd.). Větší část prostoru je široce otevřená, jediný úkryt představuje placený prostor (restaurace Černý kůň).

Pohodlí (Comfort): Prostor je spíše nepohodlný; není vybaven ničím, co by obyvatele přimělo postát/posedět a využívat prostor. Přístupný je prostor jen do určité míry: chodníky charakterizují výmoly a trhliny v asfaltu, které jsou po setmění stěží viditelné, a tedy nebezpečnější. Prodejna potravin se nachází v obtížně přístupném prostoru s kovovými schody ke vstupu (vstup není bezbariérový).

Místa k sezení nabízí pouze komerční prostor (restaurace Černý kůň). Oblast není vybavena lavičkami a je nevhodná i pro stání (není se kde opřít). Obyvatelé si vytvářejí improvizovaná sezení na padlých kmenech v lese a poblíž skateparku.

Prostor tak neláká k zastavení a ke krátkým rozhovorům. Vizually nenabízí nic zajímavého (snad s výjimkou lesa). Tma dojem opuštěnosti prostoru zesiluje, obyvatelé pak mohou oblast vnímat jako nebezpečnou.

Skatepark nabízí vhodný prostor pro cvičení/hraní, který je využíván během dne. V noci je neosvětlený, a tedy nevyužívaný, stejně jako samotná basketbalová hřiště. Oblast, která zahrnuje i budovu Charitního střediska, je v noci opuštěná, neosvětlená a působí nebezpečně. V noci jsme zaznamenaly jen procházející dvojici; jeden z procházejících byl zjevně pod vlivem alkoholu. Lesní část prostoru jsme z důvodu nedostatečného pocitu bezpečí neprocházely.

Prostor je tichý, doprovázený mírným hlukem z konverzací hostů v restauraci. Ačkoli jsme očekávaly, že venkovní prostor před Áčko Music clubem bude zaplněný hosty, zaznamenaly jsme pouze dva muže, kteří před klubem tiše kouřili. “Nebezpečí“ deklarované v ohniskových

skupinách se při pozorování nepotvrdilo. Osvětlení oblasti je spíše slabší, příjemně a lákavě osvětlený byl pouze komerční prostor restaurace. Oblast není chráněna před povětrnostními vlivy.

Potěšení (Enjoyment): Prostor postrádá komunitní energii, není vhodně definován a lidé a hranice se ve tmě snadno ztrácejí. Výjimkou je placený prostor restaurace: je příhodně osvětlený a dobře definovaný.

S pozorovaným prostorem hraničí území základní školy; dá se předpokládat, že oblast kolem školy je přes den frekventovaným místem pro setkávání a hraní. Nicméně škola je od pozorované oblasti oddělena plotem, není s ní propojená.

Oblast nenabízí úkryt před sluncem, větrem nebo deštěm. V letních měsících poskytuje stín les.

Z estetického hlediska se jedná o neatraktivní prostor, ve kterém lidé pravděpodobně nemají zájem trávit čas. V noci oblast působí opuštěně, zanedbaně a nebezpečně. Výjimku představuje komerční prostor restaurace.

Další poznámky:

- Prostor využívají téměř výhradně muži.
- Skatepark využívají dospívající chlapci.
- Charitní středisko představuje komunitní centrum, ale nachází se na okraji sídliště. Nevhodná poloha způsobuje, že je středisko méně viditelné a komfortní k využívání.
- Obyvatelé procházejí oblastí nejčastěji ve dvou, sami nebo se psy.

Doporučení:

- Vybudovat převisy nebo kryté prostory, které jsou zdarma k využití a nabízejí ochranu při nepříznivém počasí.
- Zakomponovat lavičky/místa k sezení, které jsou zdarma k využití, zejména kolem skateparku, v lese a podél chodníků.
- Jasně vymezit jednotlivé části prostoru podle účelu jejich využití (např. pomocí značení, nízkých zdí/keřů), aby se omezil negativní dojem z příliš otevřeného prostoru.
- Přemístit Charitní středisko více do centra oblasti nebo využít oblast kolem prodejny Hruška pro komunitní aktivity. Tím by se Charitní středisko pro děti stalo součástí komunitního centra a nabízelo by se více příležitostí k mezigeneračnímu propojení.

- Udržovat chodníky, aby byla zajištěna jejich přístupnost i pro osoby se sníženou pohyblivostí. Zajistit bezbariérový přístup do prodejny potravin.
- Rekonstruovat basketbalové hřiště a vybudovat další rekreační zařízení v blízkosti skateparku.
- Dbát na to, aby byl prostor atraktivní pro různé věkové a genderové skupiny.

6.4 Oblast kolem restaurace U Formana

6.4.1 Popis prostoru:

Pozorovaná oblast kolem restaurace U Formana se nachází uprostřed sídliště Dubina. K hostinci se dostáváme přes poměrně úzkou, ale přesto velmi frekventovanou ulici Václava Jiříkovského. Ta začíná u KFC a vede do středu sídliště. Je využívána především obyvateli, kteří jezdí k bytovým domům. Doprava je zajištěna v obou směrech, auta obyvatel parkují na kraji silnice. Na sídlišti je zřejmý problém nedostatečného počtu parkovacích míst. Zaparkovaná auta představují pro chodce, zejména děti, zdroj potenciálního nebezpečí.

Budova restaurace U Formana je nízká a je postavena z bílých ozdobných cihel. Spolu s hnědými dřevěnými okny, stříškou obloženou hnědým dřevem a špičatou střechou pokrytou taškami kontrastuje budova hostince s okolními šesti až osmipodlažními panelovými domy, které lemují náměstí. Komerční budova má rustikální vzhled; kromě restaurace v ní sídlí také kadeřnictví a malý obchod s potravinami, který využívají obyvatelé (zejména starší děti a mladí lidé) k nákupu drobností (nápoje, sladkosti atd.). Před restaurací jsou stoly a lavice pro venkovní sezení a konzumaci nápojů z hostince. Hned vedle lavice se stolem je situován reklamní sloup, který prezentuje informace o kulturních akcích konaných v centru města.

Vedle vchodu do restaurace a vchodu do rohového obchodu s potravinami stojí odpadkové koše. Před budovou je široký chodník lemovaný nízkou zídou, za kterou je kus travnaté plochy se stromy ve tvaru trojúhelníku. Travnatá plocha je na dvou stranách lemována chodníky a silnicí.

Široký chodník před hostincem U Formana je nerovný, asfalt je popraskaný, tři betonové květináče bez rostlin lemují široký chodník směrem k ulici a zaparkovaným autům. Oblast působí spíše opotřebovaně a neupraveně. Na nízké zídce se nachází stojan na kola, který pobíhající děti využívají jako herní zařízení nebo místo k sezení. Naše první pozorování proběhlo 23. října brzy večer. Počasí bylo teplé, pivní zahrádka před restaurací U Formana byla zaplněna hosty. Posadily jsme se ke stolu a objednaly si dva nápoje uvnitř u baru. Jedenáct mužů a osm žen sedělo u několika stolů uvnitř restaurace. U pultu byly 3 servírky. Oblast před

restaurací (široký chodník, ale také ostatní chodníky vedoucí ke vchodům do bytových domů) byla rušná. Během 45 minut jsme napočítali dvě batolata, 8 chlapců (5-14 let), zejména před rohovým obchodem, vybavených míči, koloběžkami nebo jízdniemi koly, a 4 dívky. V oblasti bylo 5 mladých mužů (15-24 let) a 6 mladých žen (15-24 let). Nejvíce zastoupena byla skupina ve věku 25-64 let: někteří byli hosty pivní zahrádky, jiní procházeli směrem k bytovým domům. Napočítali jsme 12 mužů a 7 žen. Věk 65+ byl v pozorované oblasti v podvečer zastoupen málo: 2 muži a 2 ženy venčící psy. Děti a mladí lidé, kteří byli v oblasti kolem restaurace, využívali nízkou zeď, která odděluje trávník od širokého chodníku, k sezení a hraní, ale samotný trávník zůstal nevyužitý. Ulice a chodníky kolem trojúhelníkové travnaté plochy jsou osvětleny pouličními lampami. Lampy osvětlují prostor dostatečně. Samotný trávník není osvětlen, ale stříška hostince U Formana je jasně osvětlena bílým neonovým světlem.

O týden později, 30. října, jsme opět navštívily pozorovanou oblast. Tentokrát jsme však přijely odpoledne v 15:30 hod. Na první pohled se oblast nezdá být zvlášť rušná. Opět jsme si objednaly dva nápoje u baru v restauraci U Formana a posadily jsme se na zahrádku. Na zahrádce jsme jedinými hosty. Počasí není tak teplé a příjemné jako před týdnem, ale posezení na zahrádce umožňuje: je 15 stupňů a oblačno. Odpoledne sedí u několika stolů v restauraci 4 muži ve věku 25-64 let, dvě ženy a dva muži ve věku 65+. U baru stojí mladá žena (15-24 let), která se zjevně zná s mladou servírkou. Za barem postává starší servírka. Zatímco čekáme na zahrádce, oblast ožívá: na scénu vstupuje 8 chlapců a 10 dívek ve věku 5-14 let. Někteří se pohybují venku v menších skupinkách a vcházejí do obchodu s potravinami. Skupina asi pěti chlapců a dívek jezdí na koloběžkách po širokém chodníku a poté usedá na nízkou betonovou zeď, která lemují trávník a chodník. Dva mladí muži venčí každý svého psa. Čtrnáct mladých mužů ve věku 15-24 let kolem nás prochází po chodníku. Ve stejném časovém úseku asi třiceti minut napočítáme 12 mladých žen (15-24 let). Většina z nich se pohybuje ve skupinkách nebo s alespoň jedním dospělým (pravděpodobně rodičem). Jsou podzimní prázdniny. Oblastí prochází dvacet osm mužů ve věku 25-64 let a 46 žen stejné věkové kategorie. Většina z nich nese nákupní tašky a pravděpodobně míří domů. Napočítáme 7 batolat, která jsou na ulici s alespoň jedním rodičem nebo prarodičem. I v tomto čase je skupina seniorů ve věku 65+ v pozorovaném prostoru relativně málo zastoupena: procházejí 4 muži a 3 ženy.

6.4.2 Měření kvality prostoru podle J. Gehla

Shrnutí: Pozorovaná oblast kolem restaurace U Formana je velmi rušná. Za příznivého počasí obyvatelé sedí na zahrádce restaurace. Místo vyvolá dojem aktivního, přátelského prostoru, který ožívá, když se přátelé/rodina scházejí na jídlo, pití a ke konverzaci. V okolí restaurace

neexistují další místa k sezení. Děti a mladí lidé využívají k sezení nízkou betonovou zeď nebo stojan na kola. Travnatá plocha ve tvaru trojúhelníku není obyvateli využívána. Kromě restaurace, která je vhodným místem pro setkávání obyvatel, ale je komerčním prostorem, další místa k zastavení nebo posezení neexistují. Oblast má spíše tranzitní charakter, vede od tramvajové zastávky k bytovým domům. Má však potenciál stát se atraktivním veřejným prostorem na základě několika drobných zásahů: využití zelené plochy před restaurací, propojení veřejného a komerčního prostoru, zlepšení bezpečnosti chodců a jejich ochrana před automobilovou dopravou.

Ochrana (Protection): Prostor působí velmi bezpečně. Během dne se zde vyskytuje mnoho lidí a komerční část prostoru je dobře osvětlena. Osvětlení ve veřejném prostoru není příliš silné, což ohrožuje především děti, které by si mohly hrát v blízkosti silnice.

Oblast poskytuje relativně dobrou ochranu před silničním provozem. Okraj travnatého trojúhelníku umístěný nejdál od restaurace však sousedí s relativně rušnou silnicí. Provoz je spíše pomalý, ale konstantní.

Z hostince vychází obvyklý restaurační hluk, ale působí příjemně a přátelsky. Prostor prostupuje kouř z cigaret. Omezeně prostor zasahuje hluk silničního provozu.

Ochranu před povětrnostními vlivy nabízí pouze komerční prostor.

Pohodlí (Comfort): Prostor je spíše přístupný, s několika výmoly na chodníku. Nekomerční prostory ke stání/posezení oblast nenabízí, zároveň nabízí jen málo prostoru pro hru/cvičení. Mladší děti využívají nízkou zeď, která odděluje komerční prostor od veřejné travnaté plochy, jako herní prvek a sekundární místo k sezení. Starší děti a dospívající hrají míčové hry v blízkosti restaurace.

Z teenagerů využívají prostor před restaurací aktivně pouze chlapci. Dívky postávají a aktivit se neúčastní. Prostor jim nabízí jen omezené možnosti pro volnočasové aktivity.

Výhled, který oblast poskytuje, je spíše nezajímavý: zahrnuje okolní budovy, příp. stromy. V tomto případě to není podstatné, protože lidé se zpravidla soustředí na setkávání a konverzace v restauraci.

Hluk v restauraci vytváří náročné podmínky pro efektivní naslouchání. Místa k sezení, situovaná v parku, tj. vzdálená od restaurace, by byla užitečná pro ty, kdo chtějí vést soustředěnou konverzaci. Ačkoli je dav v restauraci multigenerační, klidnější prostor může být zvláště důležitý pro starší dospělé.

Potěšení (Enjoyment): Centrem oblasti je restaurace.

Obyvatelé využívají klimatický komfort komerčního prostoru, vnitřní i vnější možnosti posezení, převís s dobrým osvětlením. Veřejný zelený prostor neposkytuje úkryt a je vystaven slunci, větru a dešti. Celkově působí oblast neutrálním estetickým dojmem.

Doporučení:

- Vybudovat malou zeď nebo vysadit živý plot podél nejvzdálenější hrany veřejné trojúhelníkové travnaté plochy, aby se prostor zřetelněji vymezil, podpořilo se jeho využívání, a zároveň se zabránilo dětem v pobíhání v blízkosti rušné silnice.
- Vytvořit vyhrazenou kuřáckou zónu vedle hostince U Formana.
- Vybudovat převisy nebo kryté prostory, které jsou zdarma k využití.
- Vybudovat jednoduché herní prvky ve volném zeleném prostoru.
- Zakomponovat lavičky/místa k sezení do volného zeleného prostoru, aby zejména starší dospělí získali místo pro setkávání a konverzace nezatížené hlukem restauračního provozu.
- Zakomponovat umělecké prvky (např. nástěnná malba na nové ohraničující zdi atd.), které zvýší estetickou hodnotu oblasti, do volného zeleného prostoru.

7 Další výsledky pozorování

7.1 Vnímání panelového sídliště Dubina zvnějšku

Panelové sídliště Dubina neprovází dobrá pověst, u obyvatel z jiných částí města Ostravy vyvolává negativní asociace. Týkají se zejména vyšší kriminality a obecně sníženého pocitu bezpečí. Rozšířený je názor, že Dubinu obývají především sociálně slabší vrstvy obyvatel, a ostatní obyvatelé Dubiny by se z anonymního panelového sídliště raději odstěhovali, kdyby jim to finanční situace umožňovala. Naprostá většina obyvatel jiných částí Ostravy nemá důvod Dubinu navštěvovat, snad s výjimkou Nového roku, kdy je lákavou atrakcí místní ohňostroj. Jinak je Dubina čtvrtí bez atraktivních památek nebo možností společenského vyžití, která návštěvníky neláká. Dubina je vnímána jako místo, kde lidé nechtějí žít.

7.2 Vnímání panelového sídliště Dubina v rámci ohniskových skupin

Účastníci blíže nespecifikovaných ohniskových a pracovních skupin MMO se vyjádřili, že jedním z hlavních problémů sídliště Dubina jsou jeho obyvatelé. Uvedený problém se vztahuje zejména na konkrétní skupiny obyvatel – např. osoby závislé na sociální podpoře, drogově závislé jedince nebo problematické komunity (často jsou v této souvislosti zmiňováni Romové).

V budoucnosti může pro Dubinu představovat výzvu i stárnutí populace. Zatímco v současnosti má Dubina nižší podíl obyvatel ve věkové kategorii 65+ než zbývající části Ostravy, v důsledku absence přílivu mladých lidí – zejména kvůli image Dubiny jako nepřijatelného místa k bydlení – může stárnutí obyvatelstva způsobit problémy v budoucnu.

Dalším zmíněným problémem je vysoká míra anonymity mezi obyvateli, kteří se navzájem neznají a v mnoha případech ani nemají zájem o navázání kontaktu. Pocit sounáležitosti s místem je, podle účastníků ohniskových a pracovních skupin, slabý, což je zčásti způsobeno nízkou architektonickou kvalitou staveb a veřejných prostor. Veřejné prostory jsou podle členů pracovní skupiny často neudržované a nečisté, zejména v okolí bytových domů. Sídliště zahrnuje převážně obytné budovy, což přispívá k husté zástavbě a často nepřehlednému dojmu. Oblast navíc postrádá jakékoli centrální místo, které by sloužilo jako prostor pro komunitní život.

Jedním z výstupů pracovních skupin magistrátu města Ostravy je zjištění, že obyvatelům sídliště Dubina chybí pestrá nabídka volnočasových aktivit. Chybí místa pro setkávání, kulturní vyžití a odpočinek. Veřejný prostor působí jednotvárně a nezajímavě, zejména pro mladé lidi. Zelené plochy a mobiliář nejsou využity efektivně. Dubina je často spojována s vysokou kriminalitou, sociálními problémy a negativním vnímáním ze strany obyvatel jiných částí města. Levné bydlení přitahuje různorodé obyvatelstvo, což zvyšuje anonymitu a fluktuaci. Nedostatek parkovacích míst je jen dalším problémem této lokality.

V pozitivní souvislosti bylo zmíněno, že Dubina je místem s velkým potenciálem. Silnou stránkou jsou skupiny obyvatel, které projevují vysokou míru zájmu o rozvoj komunity. Příznivá poloha, dostupnost služeb a zelené plochy jsou dalšími faktory, které zvyšují atraktivitu této lokality.

7.3 Dubina očima jejích obyvatel

Vnímání panelového sídliště Dubina jeho obyvateli je rozporuplné. Na jedné straně nás obyvatelé během pozorování přímo upozorňovali, že Dubina je nebezpečná a existuje zde mnoho míst, kterým je lépe se vyhnout. Často jsme také slyšely stížnosti na romskou komunitu žijící na Dubině: z perspektivy ne-romských obyvatel si přivlastňuje veřejný prostor, znečišťuje ho a celkově narušuje veřejný život na Dubině. Nikdo z obyvatel, kteří si stěžovali na soužití s Romy, nevedl, že by se osobně setkal s problematickým chováním; vždy se jednalo o zprostředkované problémy a zkušenosti, které měli známi a které znali z doslechu. Objevovaly se také stížnosti na osoby bez domova, které přespávají na lavičkách v parku nebo táboří v lese

poblíž základní školy V. Košaře. Výroky o tom, že panelové sídliště je znečištěné, zanedbané a vyznačuje se vysokou mírou kriminality, jsou v ostrém kontrastu s tvrzeními stejných obyvatel, že se na Dubině cítí velmi dobře, že se jim tam žije dobře a že jsou se svou bytovou situací celkově spokojeni.

7.4 Dubina očima neutrálních pozorovatelů

Naše pozorování v terénu negativní tvrzení o Dubině vyvrátilo. Našly jsme čistý, přiměřeně bezpečný a klidný prostor s dobrou komunitní atmosférou a velkými zelenými plochami. Lidé nám byli ochotní pomoci, dbali na bezpečí ostatních a měli zájem oblast rozvíjet a vylepšovat. I když se u pozorování jedná o momentální snímek prostoru, je třeba zmínit, že jsme nezaznamenaly osoby spící na lavičkách, ani skupiny obyvatel, které by byly hlučné nebo by znečišťovaly veřejný prostor. Pocit nebezpečí nebo ohrožení jsme zaznamenaly jen zřídka, a to pouze po setmění na málo frekventovaných místech bez dostatečného osvětlení. Večer a v noci také procházelo oblastí méně lidí, přičemž, podobně jako ve dne, se většinou jednalo o muže. Policisté, se kterými jsme mluvily při obchůzkách sídliště, uvedli, že na Dubině nejsou žádná konkrétní, jasně definovaná „problémová místa“ a že je obecně na sídlišti bezpečno. Jako „problémové části“ Ostravy označili Mariánské Hory, Zábřeh a Přívoz.

Kontrast mezi varováními a našimi pozorováními ukazuje nesoulad mezi subjektivním vnímáním prostoru očima obyvatel Dubiny a vnímáním prostoru pozorovateli, kteří usilují o objektivní pohled na danou oblast. To je zároveň jeden z klíčových problémů, kterému je na Dubině potřeba čelit. Nesoulad vhodně ilustruje reakce obyvatele Dubiny během našeho večerního pozorování: „Opravdu? Na Dubině v pátek večer?“ Poté nás varoval: „Buďte opatrní, je to tu nebezpečné,“ a vzápětí dodal: „Ale je tu opravdu bezpečno. Mám to tu rád.“

Panelové sídliště Dubina prošlo v posledních letech řadou změn, např. ve složení obyvatel. Změny negativně vnímají starousedlíci, kteří na Dubině žijí déle než deset let v relativně stabilních panelákových komunitách. Zvýšená fluktuace obyvatel a příliv údajně sociálně slabších osob, zejména příslušníků romské komunity, vyvolává nespokojenost dlouhodobě usazených obyvatel sídliště Dubina. Obecné předsudky vůči příslušníkům romské komunity, obava z finančního znevýhodnění (např. pokles cen nemovitostí) v důsledku přílivu Romů i obecné obavy ze sociálního úpadku a nejistoty mají vliv i na vnímání veřejného prostoru, který je charakterizován jako neudržovaný a špinavý.

Fakt, že starousedlíci srovnávají minulost („vše bylo lepší“) se současností (nestabilní komunity), ukazuje, že obyvatelé Dubiny pocítují ke své čtvrti silné pouto a že zažívají pocit

sounáležitosti, který je v současné době ohrožen. Na základě našich pozorování a rozhovorů s obyvateli se domníváme, že integrace nových obyvatel Dubiny a překonání předsudků je pro tuto oblast jedním z nejdůležitějších úkolů. Posilování pocitu sounáležitosti, poskytování příležitostí k setkávání, komunikaci a přijetí faktu, že se společnost, a tedy i veřejný prostor, vyvíjí a že tyto změny mohou utvářet a ovlivnit sami obyvatelé, je pro tuto komunitu důležitější než budování nových služeb nebo otevírání nových prodejen. Zdá se, že obyvatelé Dubiny jsou s infrastrukturou obchodů a služeb celkem spokojeni. Vnímají, že možnosti, které Dubina přímo nenabízí, jsou dostupné v těsné blízkosti za hranicemi Dubiny.

Ačkoli se tento projekt (pozorování a dotazníkové šetření) zaměřoval na zjištění, jaké služby (např. lezecká stěna, kavárny apod.) by obyvatelé Dubiny potřebovali nebo uvítali, obyvatelé uváděli, že nabídku služeb pokládají za dostačující. Naše pozorování bylo v rozporu s předpokladem, že obyvatelé potřebují nové služby. Naopak jsme zaznamenaly potřebu laviček, ochrany před nepřízní počasí, potřebu jasného vymezení prostoru a ochrany před silniční dopravou, potřebu herních prvků v mobiliáři oblasti, potřebu lepší údržby zelených ploch a silnějšího osvětlení. Pracovat je potřeba především na vytváření příležitostí pro komunitní život a také na podpoře příležitostí pro spolupráci a setkávání obyvatel Dubiny v rámci komunitního centra a za odborné podpory sociálních pracovníků.

7.5 Segregovaný versus inkluzivní veřejný prostor

Segregace veřejných prostor podle pohlaví a věku není problémem, který by se vyskytoval jen na Dubině, ale lze jej pozorovat ve veřejném prostoru obecně (např. Noon, Ayalon: 2018).

Zaznamenaly jsme, že senioři na Dubině jen zřídka využívali venkovní veřejné prostory. Nedostatek laviček může být hlavním důvodem jejich absence. Chybí aktivity pro seniory, veřejná místa pro setkávání bez nutnosti konzumace nápojů či pokrmů v kavárnách a restauracích. Pravidelné příležitosti pro setkávání, nabídka (i sportovních) aktivit pro seniory či nabídka kulturních zážitků, ale i aktivity pro věkové smíšené skupiny nebo multigenerační aktivity, by mohly posílit pocit sounáležitosti s místem, a zároveň omezit problém stárnutí populace na sídlišti.

Veřejný prostor na Dubině je zejména prostorem mužů. Téměř všechny bezplatné volnočasové aktivity, které lze ve veřejném prostoru provozovat, odrážejí zájmy mužů (fotbalová hřiště, basketbalová hřiště, jiná sportoviště a skateparky). Zároveň i komerční nebo polokomerční aktivity oslovují spíše mladé muže (kluby bojových umění, posilovna apod.). To samozřejmě neznamená, že se o bojová umění nebo svalový trénink nezajímají také dívky nebo mladé ženy,

ale zejména v rámci těchto aktivit je zřejmá silná statistická segregace podle pohlaví; což platí i pro většinu míčových sportů.

Dalším důvodem, proč se mladé ženy méně často vyskytují na veřejných prostranstvích, jsou ve srovnání s muži odlišné potřeby a očekávání od veřejného prostoru. Začíná to větší potřebou bezpečí: ženy odradí nedostatečné osvětlení, nepřehlednost terénu, potenciálně nebezpečná zákoutí jako jsou malé zalesněné plochy, křoví, odlehlá místa. Zároveň dívky a chlapci mají odlišné zájmy, zejména v pubertě. Mladé dívky mohou mít příležitost více využívat veřejný prostor a být viděny např. prostřednictvím aktivit v komunitních zahradách, na malých, bezpečných a přehledných místech k setkávání a posezení, na sportovištích (kolečkové brusle apod.).

Když jste vrátíme ke koncepci Jana Gehla, pro Dubinu by bylo příhodné klást větší důraz na vytváření veřejného prostoru, který je inkluzivní a přístupný všem. Veřejný prostor by měl být navržen tak, aby podporoval setkávání lidí různého věku, pohlaví a zájmů. Toho lze dosáhnout např. vytvořením flexibilních prostor, které mohou být přizpůsobeny různým aktivitám; zajištěním bezbariérového přístupu a podporou rozmanitých funkcí prostoru jako jsou místa pro odpočinek, hraní, sport, kulturní akce a setkávání. Integrativní veřejný prostor podle Gehla není jen fyzickým prostorem, ale také místem sociálních interakcí a budování komunity.

7.6 Uspořádání veřejného prostoru na Dubině

Panelové sídliště Dubina nabízí řadu zelených ploch a stromů, které mohou obyvatelé využívat k procházkám nebo jako relaxační zóny. Tyto plochy však zřejmě vznikly náhodou a funkci relaxačních zón neplní. Přesto mají potenciál prostřednictvím architektonických a krajinářských zásahů tuto funkci plnit a přispět tak k celkové pohodě obyvatel panelového sídliště. Zároveň je žádoucí propojit veřejné a komerční prostory a tím více stmelit komunitu. Zřetelnější vymezení a členění jednotlivých prostor by mohlo lidem pomoci lépe je využívat a necítit se v nich „ztraceni.“

8 Literatura:

Gehl, J. (2011). *Life Between Buildings: Using Public Space*. 6th ed., Washington, DC: Island Press.

Gqola, P. D. et al. (2024). Gender and public space. In: *Gender & Development*, 32(1–2), pp. 1–25. doi: 10.1080/13552074.2024.2376976.

Hudeček, T. et al. (2021) *Ostrava: Sídlíště, jak dál? Dlouhodobě udržitelná transformace sídlišť statutárního města Ostravy*. Ostrava: VŠB-TUO.

Noon R.B; Ayalon L. (2018). Older Adults in Public Open Spaces: Age and Gender Segregation. In: *Gerontologist*. Jan 18;58(1):149-158. doi: 10.1093/geront/gnx047. PMID: 28535273.